

**Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 11.051.027
у Донецькому національному університеті
імені Василя Стуса доктору політичних наук,
професору кафедри політології та державного
управління Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Примушу Миколі Васильовичу**

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертацію Котова Едуарда В'ячеславовича
«Дискурсивна природа сучасного
політичного процесу: моделювання та прогнозування»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 052 Політологія**

Сучасна проблематика, пов'язана з прогнозуванням політичного процесу на тлі перманентної нестабільності, циклічних біфуркацій в Україні та в міжнародній системі, надзвичайно актуалізує інструментарій, спрямований на регулювання agenda з тим розрахунком, щоб цей порядок денний сприяв виведенню політичної системи і середовища до зони впливу простих аттракторів. Зважаючи на дискурсивну природу сучасного політичного процесу, останній і є важливою передумовою з його використання в якості регулюючого важеля. Адже вдало сконструйована модель політичного процесу, що заснована на аналізі дискурсу у ментальному просторі держави, вказує шляхи до не просто поверхових змін політичного процесу, а до корінної його трансформації, що виведе всю систему на більш ефективний рівень демократичного транзиту та формування громадянського суспільства. Враховуючи вищезазначене, слід вважати дисертаційну роботу Котова Едуарда В'ячеславовича «Дискурсивна

природа сучасного політичного процесу: моделювання та прогнозування» своєчасною та актуальною.

Дисертаційна робота Е. В. Котова зосереджена на дослідженні питань взаємозалежності дискурсу та політичного процесу. Здобувачем проводиться досить вдала спроба систематизувати та поєднати постструктуралістську дискурсивну теорію із методами формального аналізу та наробками в сфері комп'ютерної лінгвістики. В сучасних умовах, при непомірному збільшенні як джерел, так і потоків інформації, проведення формального дискурсивного аналізу, здатного оперувати великими об'ємами текстових даних видається вкрай важливим з наукової та прикладної точки зору.

У дисертації Е. В. Котов детально розглядає теоретико-методологічний аспект, будуючи дослідження в зв'язку із тими епістемологічними засадами, притаманними використовуваним теоріям. Засновуючись на ґрунтовному аналізі актуальності розглянутої теми, її методологічної та методичної складової, автором було визначено коло ключових питань, навколо аналізу яких зосереджено дослідження. Тому структура роботи є послідовною, кожен з розділів завершується змістовними висновками та має зв'язок із наступними.

Формулювання предмета, об'єкта та мети дисертаційного дослідження відповідають предметному змісту спеціальності 052 Політологія. Мета дослідження, поставлена дисертантом полягала в тому, щоб визначити специфіку дискурсивної складової політичного процесу та побудувати модель сучасної дискурсивної структури. Постановка такого роду полідисциплінарного завдання передбачала опрацювання значного масиву теоретичного та емпіричного матеріалу, із розробкою власного алгоритму проводжуваного аналізу. Мультидисциплінарність теми дослідження зумовила використання поліваріантного набору методологічних засад, до яких слід віднести загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Всі ці елементи аналізу вдало поєднанні в досягненні поставленої мети та реалізовані в фінальному алгоритмі автоматичного аналізу та формальній моделі політичного дискурсу.

Ключова новизна дослідження, на нашу думку, полягає в доведеності принципової реальної перспективи здійснення автоматичного формального

аналізу політичного дискурсу, що насамперед відкриває можливості як для подальших розвідок у визначеному напрямі із підвищенням статистичної значущості отримуваних даних, так і в можливості проводити всебічний аналіз отриманих результатів із використанням широкого спектру методологічних та методичних вихідних засад.

Автором було досліджено основні методологічні засади підходів до визначення та змістовного наповнення категорії «політичний процес» із вказанням методологічних та методичних особливостей аналізу в рамках сталих парадигм політичного знання. До того ж, в рамках роботи дисертант доводить висловлену тезу стосовно того, що найбільш релевантним на даному етапі наукового розвитку цієї категорії є використання саме дискурсивного підходу.

Особливої уваги заслуговують проведені теоретичні розвідки стосовно розуміння «суб'єктності» в науковій площині як сучасної, так і постсучасної методології. В рамках дослідження визначається «елімінація» суб'єкту як із теоретичного, так і з практичного поля. Розроблюваний автором автоматичний формальний метод аналізу, таким чином, є послідовним кроком, з огляду на зазначенні епістемологічні засади.

Дисертантом також визначено основні епістемологічні засади формального аналізу політичного дискурсу, окрім того, створено та доповнено з огляду на партикулярні особливості проводжуваного дослідження, категоріальний апарат та методичний інструментарій, використовуваний в роботі. Так, більшість аналізованих категорій та явищ набувають у дисертації подальшого розвитку: більш детально визначено аспекти аналізу, запропоновано вирішення проблеми дискурсивного аналізу щодо багатшаровості дискурсивної структури через використання наробок дистрибутивної семантики та патерного розподілення окремих елементів моделі тощо.

Поміж іншого, цікавими також є наповнення дискурсивних патернів, представлених в роботі здобувача. В підрозділі 3.2, дисертант використовує трансформовані методи дистрибутивної семантики задля виокремлення декількох шарів дискурсивної структури із визначенням співпадінь на рівні найбільш розповсюдженого дискурсивного патерну, що фактично (і це

цікавий результат) є однаковим для всіх аналізованих проміжків (окрім 2013 року, де він знаходиться на другому місці за розповсюдженням (с.160)). При цьому, наповнення ключових елементів, мовою дисертації – вузлових точок, відбувається відмінним чином, що призводить до різності самих дискурсивних структур. На основі проаналізованого матеріалу, автор складає обґрунтований прогноз щодо подальшого розподілення дискурсивних патернів в прогностичній моделі дискурсивної структури, ієрархізуючи впливи окремих дискурсивних структур при його побудові.

Окремої уваги, з огляду на зазначене, заслуговують емпіричні висновки, до яких доходить автор. Так, визначено високий рівень корелятивності дискурсивних структур в асинхронному розрізі, показник якої в окремих випадках складає більше 0,7 (с. 153). До того ж, автор доводить, що вплив політичних суб'єктів на політичний процес може бути визначений як незначний, що співвідноситься з тезами про самоактуалізацію дискурсивної структури із зазначенням зламних точок, що приводять до дискурсивних, а отже й політично-процесуальних змін.

Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформованих у дисертаційному дослідженні підтверджується кількістю публікацій у фахових вітчизняних та закордонних періодичних виданнях. Поміж іншим, результати дослідження було апробовано на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. В публікаціях висвітлено основні висновки та результати проведеного дослідження. Кількість та якість публікацій відповідають усім вимогам, що висуваються для отримання наукового ступеня доктора філософії.

В цілому, оцінюючи позитивно високий науковий рівень дисертаційного дослідження Е. В. Котова, слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження, що потребують подальшого обговорення:

1. У третьому розділі дисертаційного дослідження, автором вводиться концепт «дискурсивних патернів» як сукупності вузлових точок, що описують стан моделі в певний проміжок часу та визначені в якості першого блоку пропонованої моделі, при цьому їх розкриття проводиться методом шкалювання (від 1 до 10 (с. 159-160)). Автор відзначає, що подібний розподіл є результатом проведеного комп'ютерного аналізу, втім, нам

видається доречнішим визначити певні назви хоча б найбільш розповсюдженим дискурсивним патернам, адже такий підхід дозволив би як унаочнити зміст окремих блоків дискурсу, так і, крім того, зробив би процес ознайомлення із результатами емпіричного аналізу більш послідовним та зручним.

2. В роботі автор звертає увагу на формування ідентичностей, що розуміються ширше за класичне трактування по відношенню до суб'єктів. Так, ідентичності в роботі розглядаються через елементи дискурсивної структури, що певним чином присвоюють сталі розуміння окремим явищам всередині неї. Проте вважаємо, що використання суто класичного підходу до ідентичностей дозволило б автору розширити розуміння формування політичної суб'єктності всередині дискурсивної структури. Це добре видно на прикладі демонстрованого автором зламу дискурсивної структури політичного процесу, що відбувся у 2014 році та визначив її подальший розвиток.

3. З огляду на формально-модельну спрямованість дослідження, вважаємо, що робота лише б виграла, якщо б автор приділив більше уваги переведенню в релевантні політологічні концепти комп'ютерно-програмних аспектів моделювання та надав більш повне прояснення змісту параметрів своєї формальної моделі в категоріях політичної науки.

4. В підрозділі 1.4 автор дає визначення категорії «міф» стосовно постструктуралістської теорії дискурсу, водночас дана категорія не відображена в розробленій моделі, крім того майже не використовується в подальшому, зокрема в практичній частині дослідження. Бажано було б прояснити як аргументи щодо включення даної категорії до понятійного апарату дослідження, так і її місце відносно побудованої автором формальної моделі.

Разом з тим, вищезазначені зауваження не впливають на високу оцінку дисертації Е. В. Котова та не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та мають на меті підвищити якість наукового дослідження.

Отже, дисертаційна робота Е. В. Котова «Дискурсивна природа сучасного політичного процесу: моделювання та прогнозування» є

завершеною науковою самостійною працею та відповідає всім вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від березня 2019 р. № 167, вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

I. В. Іщенко

Підпис засвідчую

Вчений секретар
«25» червня 2021 року

Т. В. Ходанен